

УДК: 657

ДОКУМЕНТ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ І ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКУ**Ткачук І.М., к.е.н., доцент**

Луцький національний технічний університет

Принятие Налогового кодекса Украины внесло свои коррективы в порядок подготовки, формирования и передачи информации путем документального ее обеспечения. Обязательное наличие документального подтверждения факта осуществления любой хозяйственной операции отныне касается не только юридических лиц, но и физических – субъектов предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, документ, документирование, информация, налоговый учет.

The adoption of the Tax Code of Ukraine has introduced amendments in the order of preparation, formation and transfer of information by means of its documentary provision. Mandatory availability of documentary confirmation of the realization of any business operation now covers not only entities, but also individuals – subjects of business.

Key words: accounting, document, documentation, information, tax records.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах ринкових трансформацій інформація перетворюється на джерело одержання визначеної суми коштів. Відповідно однією з найголовніших проблем державного сектору та бізнесу є отримання достовірної інформації, яка повинна базуватися на підтверджених даних. Обов'язковою умовою включення інформації в інформаційні ресурси є документальне її забезпечення. Здійснюється воно в порядку, що встановлюється органами державної влади, які відповідають за організацію діловодства й стандартизацію документів та їх масивів.

Головна функція документа – це здатність зберігати і передавати інформацію у часі та просторі. Роль документа як письмового доказу фактичного здійснення господарської операції чи письмового розпорядження на право її здійснення з кожним роком зростає. Підтвердженням цього є збільшення кількості нормативних актів, які визначають правила ведення документального забезпечення обліку в усіх без винятку суб'єктів господарювання. При цьому, значення документа в обліку як носія інформації визначається основною метою обліку та кінцевою метою суб'єкта, що її отримує.

Можливість документа бути інформативним засобом передачі, обміну, комунікації, спілкування, наступництва виражається через його комунікативність. Обліковому документу притаманні спеціальні функції, які визначають його справжнім джерелом інформації. І як зазначає Швецова Г.М., «документи завжди є засобом первісного фіксування інформації» [6].

За документом закріплена юридична сила, яка визначає його правову функцію. Управління підприємством за допомогою документа виконується завдяки управлінській функції. Матеріальне підтвердження того, що відбувалося у минулому, забезпечує історична функція.

Як відомо, для дотримання державної дисципліни практичне значення має саме документ, що гарантує попередній і подальший контроль за доцільністю і законністю господарських операцій. Напевно, саме тому в усіх без виключення розділах Податкового кодексу можна знайти слово «документ» і похідні від нього терміни (документи, документальний і т.д.).

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. Значення документа в господарській діяльності суб'єкта господарювання не обмежується тільки тим, що його використовують для обґрунтування облікових записів. Документ відіграє важливу роль в управлінні діяльністю підприємства. Великим попитом користуються бізнес-звіти, які містять детальну інформацію про підприємство, зокрема це дані про період діяльності, баланс, особливі події, техніко-економічні показники, на основі яких можна оцінити фінансову міць підприємства.

Термін «документ» широко використовується в усіх сферах суспільної діяльності. В кожній галузі знань є як мінімум одне, а іноді й декілька визначень його розуміння, виходячи із специфіки тих об'єктів, яким надається статус документа. Це й визначає його багатозначність, яка ускладнює спілкування та взаєморозуміння між спеціалістами документно-комунікаційної сфери.

Історія документа, організація документообігу, методика або технологія його проведення є тими аспектами облікової науки, які суттєво впливають на викристалізування її будови. Протягом усього історичного періоду, починаючи з найдавніших часів (2000 р. до н.е.) і до сучасності, значення документа постійно змінюється [6]. У сьогоденні застосовуються різноманітні визначення, які звужують його розуміння до одного якого-небудь виду або надають йому найширше значення.

Найбільше зусиль у розкриття історичних витоків поняття «документ» внесли польський дослідник А. Сускі, німецький – Х. Арнтц, російські – М. Комаров, Г. Воробйов [6]. Висвітленню документа як економічної категорії присвятили свої праці В.Г. Горелкин, Г.Г. Кірейцев, З.В. Кір'янова, В.В. Сопко І.І. Ємець, Т.А. Краєва, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов та інші вчені. Дослідження питання документування безпосередньо в системі бухгалтерського обліку висвітлено у наукових працях Амірова О.К. (1998 р.) та Бутинець Т.А. (2001 р.) [1].

В умовах ринкових перетворень у практиці побудови обліку постає актуальне питання – документування фактів господарського життя у взаємоузгодженні з нормативною базою. У нормативних документах, що регламентують облік, немає єдиного узгодженого підходу стосовно розуміння змісту документів, їх контролю та обробки. Нерозкритим залишається дослідження питань документування інформації з початком дії Податкового кодексу. Недостатньо уваги приділено таким питанням, як: інформативність документної бази даних, документна та інформаційна наповненість і ступінь її використання.

Цілі статті. Метою статті є дослідження теоретичних та практичних питань щодо змісту документа в бухгалтерському та податковому обліку, порядку його формування, зберігання і використання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні управління підприємством неможливо уявити без здійснення бухгалтерського обліку, який дає узагальнене відображення всіх наявних у ньому господарських засобів і джерел їх утворення, а також здійснюваних господарських операцій.

Увесь облік ґрунтується на інформації та є її каталізатором. За відсутності інформації облік перестане існувати, як наука. Інформація становить основу облікового процесу, що забезпечує взаєморозуміння між людьми. За останні десятиліття прогресивного розвитку бухгалтерського обліку все більш нагальною стає необхідність створення й реалізація єдиного підходу до облікової документації як до складної інформаційної системи.

Процес обміну інформацією в обліку – це процес кругообігу інформації між суб'єктами обліку. При цьому процес передачі облікової інформації містить взаємопов'язані етапи. Вхідні інформаційні дані для прийняття рішень, необхідна інформація і самі рішення представляються у вигляді документів.

Документ як носій інформації виступає неодмінним елементом внутрішньої організації будь-якої установи, забезпечуючи взаємодію її частин. Відповідно, фундаментом організації облікового процесу в системі обробки інформації є документ. Бухгалтерські документи надходять у загальному потоці документів і є частиною документального фонду організації в цілому та формують документообіг.

Метою бухгалтерського обліку є надання повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Мета суб'єкта – прийняття рішень стосовно подальшої діяльності на основі отриманої інформації. Згідно із законодавчим підґрунтям бухгалтерського обліку визначено, що бухгалтерський облік характеризується суцільним і безперервним спостереженням за всіма господарськими процесами підприємства. Підставою для забезпечення такого спостереження є документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій.

Метою податкового обліку є надання повної, правдивої та неупередженої інформації про нарахування та погашення податкових зобов'язань. Мета суб'єкта: підприємства – прийняття рішень щодо оптимізації податкового навантаження; контролюючих органів – контроль правдивості та повноти представленої інформації.

Відмітною рисою бухгалтерського обліку є відображення методом суцільного і безперервного документування в бухгалтерській документації господарських засобів і господарських процесів, що, в свою чергу, надає обліковим даним юридичної сили. Порядок передачі інформації в обліку визначається нормами, що встановлюють, якою має бути послідовність документування інформації, визначають право власності на окремі документи і окремі масиви документів в інформаційних системах, обґрунтовують категорію інформації за рівнем доступу до неї та порядок правового захисту інформації.

Важливим елементом методу бухгалтерського обліку є документація, яка служить первинним спостереженням за господарськими операціями і є обов'язковою умовою для відображення їх в обліку. В бухгалтерському обліку порядок документального оформлення господарських операцій та вимоги щодо складання документів регламентуються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999р. № 996-ХІV (далі – Закон № 996) [2] та Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88 (далі – Положення № 88) [5].

Відповідно до п. 2 ст. 3 Закону № 996 бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством з дня його реєстрації до ліквідації. При цьому фінансова, податкова, статистична та інші види звітності ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку. Відтепер норми Податкового

кодексу (ПК) [4] певною мірою зобов'язали платників податків виконувати даний пункт. Згідно з п. 44.1 ст. 44 ПК підприємство зобов'язане вести облік на підставі первинних документів та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків. При цьому суб'єктам господарювання заборонено формувати показники податкової звітності на підставі даних, не підтверджених документами.

Щодо суб'єктів господарювання – підприємців, то відтепер наявність документального підтвердження понесених витрат – головна умова визнання витрат і отримання права на зменшення об'єкта оподаткування (п. 177.2, п. 177.4 ст. 177 ПК). Також їм доведеться дотримуватися вимог ст. 44 ПК стосовно підтвердження даних, визначених у податковій звітності. А враховуючи стислість викладу податкових норм відносно відповідності правил оформлення документального забезпечення записів господарських процесів в податковому обліку, підприємцям доведеться звертатись до вимог бухгалтерського обліку, а саме Закону № 996 та Положення № 88.

П. 121.1 ст. 121 ПК передбачено, що платники податків (юридичні особи та фізичні – підприємці) несуть відповідальність за незабезпечення зберігання первинних документів облікових та інших регістрів, звітності, інших документів з питань обчислення і сплати податків протягом установленого ст. 44 ПК строків їх зберігання та (або) ненадання контролюючим органам оригіналів документів чи їх копій при здійсненні податкового контролю. Стосовно підприємств, то вони, керуючись нормами п. 3 ст. 8 Закону № 996, зобов'язані забезпечити документальне фіксування фактів здійснення господарських операцій. Для підприємців така вимога є новою в плані законодавчого визначення та затвердження. І її варто дотримуватися аби не платити штраф в розмірі 510 чи 1020 грн. (в разі вчинення тих самих дій протягом року).

Платник податків зобов'язаний при веденні податкового обліку забезпечувати зберігання документів протягом періоду, визначеного Податковим кодексом (п. 16.1.12 ст. 16, п. 44.3, 44.4 ст. 44, п. 121.1 ст. 121 ПК), а при бухгалтерському – протягом терміну, який визначається згідно з нормативно-правовим актом з питань визначення строків зберігання документів, затвердженим центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства (п. 6.6 Положення № 88). Отже, зберігаючи первинні підтверджувальні документи, платнику податків необхідно пам'ятати про термін 1095 днів з моменту подання податкової звітності, для складання якої використовувались зазначені документи.

У випадку пропажі, пошкодження або дострокового знищення первинних документів, облікових регістрів і звітів зобов'язано керівнику підприємства згідно п. 6.10 Положення № 88 письмово повідомити правоохоронні органи та наказом призначити комісію для встановлення переліку відсутніх документів та розслідування причин їх пропажі або знищення, а платнику податків згідно п. 44.5 ст. 44 ПК письмово повідомити орган державної податкової служби за місцем обліку у п'ятиденний термін з дня такої події, а також він зобов'язаний відновити втрачені документи протягом 90 календарних днів з дня, що настає за днем надходження повідомлення до органу державної податкової служби.

Для висновків посадових осіб під час проведення перевірок з питань дотримання норм податкового законодавства головною підставою є документи (п. 83.1.1 ст. 83 ПК). При цьому у ст. 14 ПК немає жодного слова про те, в якому значенні вживається поняття «документ», та й у цілому Податковому кодексі як основному законодавчому акті, що регулює питання у сфері справляння податків, відсутнє жодне визначення стосовно змісту і розуміння даного поняття. На противагу податковому обліку виступає бухгалтерський облік, в якому існує два основні нормативні акти (Закон № 966 та Положення № 88), які визначають зміст поняття «документ» в цілях обліку, порядок його формування, зберігання і використання.

Бачення розуміння «документа», з податкової точки зору, можна віднайти лише у науково-практичному коментарі до ПК [3], зокрема під документом слід розуміти засіб закріплення різними способами на відповідному матеріалі інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності, пов'язані з оподаткуванням. Там подається і визначення поняття «податковий документ» – це будь-яке джерело інформації з питань нарахування обчислення та сплати податків, зборів і обов'язкових платежів.

Висновки. Відтепер одне з головних місць у податковому обліку відведено документальному забезпеченню господарських операцій платника податків (і ніяких послаблень для фізичних осіб – підприємців). З січня 2011 року усіх платників податків (юридичних і фізичних осіб – підприємців) зобов'язали для виконання норм податкового законодавства забезпечити документальний супровід податкового обліку, в основі якого є документи бухгалтерського обліку. Враховуючи малу конкретику висвітлення з даного питання у ПК, платникам податків доведеться вивчати норми Закону № 966 і Положення № 88 та їх узгодження з нормами ПК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутинець Т.А. Документування в системі бухгалтерського обліку: теорія і методологія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Т.А. Бутинець. – Київ, 2001. – 21 с.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. / кол. авторів [заг. редакція, М.Я. Азарова]. – К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Швецова Г.М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора істор. наук / Г.М. Швецова. – Київ, 2002. – 25 с.

УДК 657.001.76

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ЦІЛЬОВОЇ ПІДСИСТЕМИ ІННОВАЦІЙ

Бенько М.М., к.е.н., доцент

Київський національний торговельно-економічний університет

В статье излагается сущность инноваций в бухгалтерском учете. Исследованы основные составляющие инновационной деятельности, которые отражают особенности инновационного процесса в бухгалтерском учете и управления им.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, форма учета, управление, инновация, технология, процесс.

The article describes the essence of innovations in accounting. The basic components of innovation activity that reflect the characteristics of innovation process in accounting and management are investigated.

Key words: accounting, accounting form, management, innovation, technology, process.

Постановка проблеми. Ринкові перетворення і, відповідно, зміни у механізмах прийняття управлінських рішень вимагають інноваційного розвитку бухгалтерського обліку. Така потреба стає все більш актуальною та потребує розробки механізму управління інноваційною діяльністю в бухгалтерському обліку.

Для того щоб інноваційний процес в бухгалтерському обліку був керованим і ефективним, необхідно розуміти сутність інновацій, інноваційної діяльності, інноваційного процесу, розробити базову схему управління інноваційною діяльністю в бухгалтерському обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні та практичні питання впливу інновацій на фінансово-господарську діяльність підприємств та бухгалтерський облік як цільову підсистему інновацій піднімалися у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, серед яких варто виділити: Аньшина В.М., Білуху М.Т., Бутинця Ф.Ф., Волкова О.І., Височана О.С., Дугаєва А.А., Завгороднього В.П., Івахненкова С.В., Ісакова В.І., Кузьмінського Ю.А., Кузьмінського А.Н., Микитюка П.П., Рожнова В.С., Рошка М.С., Твердохліба М.Г., Твісса Б., Фатхутдінова Р.А., Шквіра В.Д., Шумпетера Й. та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити сутність понять: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, управління інноваційною діяльністю; розуміння розвитку бухгалтерського обліку як цільової підсистеми інновацій; запропонувати розвиток цих понять в контексті інноваційного розвитку бухгалтерського обліку. Визначити основні напрями та складові інноваційної діяльності в бухгалтерському обліку. Запропонувати концепцію управління інноваційною діяльністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інновація у науковій літературі визначається як процес:

- у якому винахід або ідея набувають економічного змісту, доводяться до стадії практичного використання і починають давати економічний ефект;
- спрямований на створення, виробництво, розвиток та якісне удосконалення нових видів виробів, технологій, організаційних форм;